

tün mekânların üzerleri küçük kubbelerle örtülmüştür. Hamam da 1863 depreminde zarar görmüş, 1873 ve 1893 yıllarında geçirdiği kapsamlı onarımlarla eski planı büyük ölçüde değişmiştir. Kadınlar kısmının uzun dikdörtgen planlı soyunmalık bölümü iki kemere oturan düz bir damla kapatılmış, 7,80 x 7,80 m. ölçülerindeki diğer bölüm ise kubbe ile örtülmüştür. Şadırvan ve sedirlerin yer aldığı bu bölümden basit plandaki illikliğe birkaç basamakla inilmektedir. Buradan iki sivri kemerin taşıdığı düz damla örtülmüş sıcaık, ayrıca halvetler ve küçük bir koridorla da helâlara ulaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

H. Balducci, *Rodos'ta Türk Mimarisi* (trc. Celâlettin Rodoslu), Ankara 1987, s. 33, 38-49, 106-121; Zeki Çelikkol, *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe*, Ankara 1992, s. 69-70, 99; Nusret Çam, *Yunanistan'daki Türk Eserleri*, Ankara 2000, s. 248-250; İsmail Bıçakçı, *Yunanistan'da Türk Mimarisi Eserleri*, İstanbul 2003, s. 268-269; Ali Fuat Öreng, *Yakındönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, İstanbul 2006, s. 353, 355, 358, 364, 406, 408; Neval Konuk, *Midilli, Rodos, Sakız ve İstanköy'de Osmanlı Mimarisi*, Ankara 2008, s. 66-67, 178-179; M. Kamil Dürüst, "Rodos'ta Türk Mimarisi", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, sy. 3, Ankara 1982, s. 10-11; Besim Darkot, "Rodos", *İA*, IX, 757.

AYŞE DENKNALBANT

SULTAN SELİM CAMİİ ve KÜLLİYESİ

İstanbul'da XVI. yüzyılda
Kanûnî Sultan Süleyman tarafından
babası Yavuz Sultan Selim adına
yapıtılan külliye.

Fatih ilçesinin Yavuzselim semtindeki Çukurbostan denilen Bizans açık su haznesi yanında Haliç'in dik yamaçları üzerindedir. Bu mevkiye aynı zamanda Mirza Sarayı dendiği rivayet edilir. Külliye esas olarak cami, iki tabhâne, Sultan Selim ve Hafsa Sultan türbesi, şehzadeler türbesi, mektep ve imaretten teşekkül etmiştir. Bir hayli uzakta olduğu halde bir çifte hamam da külliye den sayılmaktadır. Ayrıca yine Kanûnî Sultan Süleyman tarafından Yavuz Sultan Selim adına Mimar Sinan'a yaptırılan ve dershanesi de bir cami olarak düzenlenen medrese ve çeşmeden oluşan küçük bir ikinci külliye Yenibahçe'de bulunmaktadır. Evliya Çelebi'ye göre bir kervansaray da mevcuttur (*Seyahatnâme*, I, 325). Peçuylu İbrahim, Kanûnî'nin babasının vefatından sonra kabri üzerine bir türbe ve cami, imaret, mektep, medrese, dârüşşifâ ve dârüziyâfe yaptırdığını ve bunun için 400.000

altının iç hazineden verildiğini kaydeder (*Tarih*, I, 425). Külliye nin cami, tabhâne, türbe, mektep ve belki de imaretinin o sıralarda mimarbaşı olan Acem Ali tarafından, hamam ve kervansarayın da Mimar Sinan tarafından yapıldığı tahmin edilebilir. Bunlardan başka sonradan ilâve edilen Sultan Abdülmecid Türbesi ve bir meşruta binası külliye sınırları içindedir. Caminin, cümle kapısı üzerindeki üç satırlık Arapça kitâbeye göre, 929 Muharreminde (Aralık 1522) Sultan Selim'in emriyle yapılmış olduğu yazılıdır. Sultan Selim Türbesi'ndeki kitâbede ise türbenin Kanûnî tarafından inşa ettirildiği aynı tarihle kaydedilmektedir. Sultan Selim'in vefatı 8-9 Şevval 926 (21-22 Eylül 1520) tarihinde olduğuna göre külliye nin yapımını belki de Sultan Selim vefatından önce emretmiş veya buna niyet etmiş, ancak ömrü vefa etmediğinden külliye Kanûnî tarafından bitirilmiş ve babasına hürmeten kendi adını yazmamıştır. İsmail Hami Danişmend, kaynak vermeden caminin yapımına 9 Cemâziyelâhir 927'de (17 Mayıs 1521) başladığını kaydeder (*Kronoloji*, II, 65, 68).

Sultan Selim'in Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki vakfiyesi 14 Ramazan 964 (11 Temmuz 1557) tarihlidir (VGMA, *Sultan Selim Vakfiyesi*, Kasa 182 K ve Latin harfli sûreti için bk. nr. 2136). Emlâk ve

akarının tesbiti için o sırada sadrazam olan Rüstem Paşa görevlendirilmiştir. Türkçe yazılan vakfiyeye göre Sultan Süleyman'ın, babası tarafından inşası müyeser olmayan bir "imâret-i âliye", ruhunu tâziz için bir türbe, bir cami, bir matbah, sekiz odalı bir tabhâne ve yer olmadığı için bir başka yerde dersaneli bir medrese ve bir mektep, bir çifte hamam yaptırmış olduğu kaydedilmektedir. Vakfiye nin birinci kısmında Rumeli, ikinci kısmında Anadolu'da olan emlâk ve akar kaydedilmektedir. Buna göre külliye ye gelir sağlamak için İstanbul'da bir çifte hamam ve dükânlar, Rumeli ve Anadolu'da köyler, mezraa ve tarlalar sayılmaktadır.

Külliye kuzeybatı-kible istikametinde yamuk bir dikdörtgen biçiminde bir ihata duvarı ile çevrilidir. Haliç tarafı ve kible tarafı istinat duvarları ve payandalarla desteklenerek yer kazanılmıştır. Külliye nin dört kapısı vardır. Evliya Çelebi, kapılara isim vererek Haliç tarafında kırk merdiven denilen uzun ve dik bir merdivenle bağlantılı olan ve bu adla anılan bir kapı, kible tarafında türbe kapısı, kuzeybatı tarafında bulunan mektep yanında çarşı kapısı ve Çukurbostan tarafındaki kapıyı saymaktadır (*Seyahatnâme*, I, 148). Külliye nin kuzeyindeki düz sahada bir zamanlar imaretin bulunduğu bilinir. Caminin kıblesinde Sul-

İstanbul Sultan Selim Camii ve Külliyesi (Fatma - Orhan Durgut fotoğraf arşivi)

tan Selim'in türbesi ve diğer türbeler vardır. Külliye'nin batısı tamamen Çukurbos-tan'la sınırdır.

Cami. Vakfiyesinde minber, mihrap, minare ve şadırvanlı olarak belirtilen yapı büyük kubbesi ve birer şerefeli iki minaresiyle Haliç ve Çarşamba tarafından etkili bir görünüme sahip olup tabhâneli camilerin son örneğidir. Kesme küfeki taşından inşa edilen yapıda yer yer bazı kemerler ve bazı kısımlarda kırmızı taş kullanılmıştır. Klasik üslûptaki iç avlu üç kaplıdır ve kubbeli bir revakla çevrilidir. Mermer döşeli avlunun ortasında bir şadırvan bulunur. Evliya Çelebi, vakfiyede de zikredilen bu şadırvanın sekiz sütunlu ve sivri kubbeli saçağının IV. Murad tarafından yaptırıldığını söyler (a.g.e., a.y.).

Cami plan olarak daha çok Edirne Beyazıt Camii'ne benzemektedir. İki tarafında dörder odalı tabhâneleri vardır. Tek kubbesi duvar içine gizlenmiş dört büyük kemer üzerine oturur. Minareler avlu yan duvarları ile tabhânelerin birleştiği köşelerdedir. Caminin kubbesi ana beden duvarlarına göre biraz iri durmaktaysa da sakin, vakur ve heybetli bir görünüme sahiptir. Caminin avlu duvarları klasikleşmiş bir tertipte iki sıra penceresidir. Yan giriş kapıları kemerli sade bir niş içerisinde. Orta kapı ise zengin mukarnaslı ve yukarıda dendanlı tacı ve kırmızı beyaz taşla örülmüş geçmeli kemerleriyle bir hayli gösterişlidir. Avlu ve son cemaat yeri duvarında bulunan pencerelerin kemerleri dışarıda kırmızı ve beyaz taşlarla örülmüştür. İçeride ise kemer aynalarında sarı ve yeşilin hâkim olduğu renkli sır tekniğinde çini panolar mevcuttur. Son cemaat duvarında caminin cümle kapısının iki tarafında ikişer alt pencere ve birer mukarnaslı mihrap bulunmaktadır. Dipteki üçüncü pencereler tabhânelere aittir. Mermer cümle kapısı, etrafında zengin silmeli bir çerçeve ve çok temiz işçiliği olan zengin mukarnaslarıyla gösterişli bir yapıdır. Yanlarda beş köşeli ve mukarnaslı nişler ve köşelerde rûmî desenlerle çok sanatkârane işlenmiş kum saatleri vardır. Kapı kemeri üzerinde caminin üç satırlık sülûs celisiyle yazılan Arapça kitâbesi mevcuttur. Kapı karnatları ahşap künde-kârî sanatının en güzel örneklerindedir.

Caminin harimi 24,35 x 24,30 m. ölçülerinde bir kare şeklindedir. Sivasız duvarları yüzünden loş bir tesiri vardır. Dört duvarı, yuvarlak kemerler ve (pandantif) aslan göğüsleriyle son bulur. Kubbe kasmağında duvarlardaki pencereler binaya yeterli ışık

vermemektedir. Binanın üstünü örten kubbe büyük bir mekân duygusu oluşturmaktadır ve binaya olağan üstü bir heybet vermektedir. Caminin kible tarafında altta dört, yanlarda ikişer pencere vardır. Diğer yan pencereler tabhânelerin eyvanlarına birer kapı ve odalarına birer iç pencere şeklinde açılır. Sağda tabhâne köşe odasına isabet eden pencerenin önünde bulunan müezzin mahfiline bu pencere içinden bir merdivenle çıkılır. Müezzin mahfilinin taşıyıcı kare ayakların araları altta sağır korkuluklarla, üstte içleri rûmî oymalarla bezeli Bursa kemerleriyle kapatılmıştır. Son cemaat duvarlarındaki dört pencere imam ve müezzinlerin kullandığı sekili eyvanlara açılır. Cümle kapısı üstünde bulunan balkona kapının iki tarafından duvar içinden yuvarlak merdivenlerle ulaşılmaktadır. Caminin alt pencereleri kemer aynaları içinde de avludaki çini panoların farklı renklerle tekrar edildiği görülür. Bunlardan sadece minberin sağındakinde lâcivert zemin üzerine mihrap âyeti yazılmıştır.

Camide bulunan hünkâr mahfil sol dip köşededir ve buraya pencere içinden bir kapı ve merdivenle ulaşılmaktadır. Bu giriş penceresine ayrıca dışarıdan da girilmektedir. Bu pencerenin dışı iki kapılı küçük bir avlu haline getirilerek hünkârın özel girişi için ayrılmıştır. Mahfil mukarnas başlıklı yedi sütun üzerindedir. Tavanı XVI. yüzyılı hatırlatan, fakat daha çok XVIII. yüzyıla tarihlenebilecek müstesna güzellikteki altınla kabartma rûmî ve hatâyî bezemeler, cetveller ve buketlerle süslenmiştir. Bu bezemeler birçok emsalinde olduğu gibi yağlı boya ile kapatılmışken 1937'lerdeki restorasyonlarda Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından ortaya çıkarılmıştır. Mermer mihrap sade silmeli bir çerçeveye mukabil zengin ve güzel mukarnaslara sahiptir. Mihrap nişinin köşelerinde siyah mermerden kum saatleri vardır. Mukarnasların üzerinde zarif bir Bursa kemeri, yanlarda kabara ve gülçeler, daha yukarıda mihrap âyeti ve dendanlı bir taçla son bulur. Mermer minber klasik ölçü ve taksimatla yapılan nâdide güzel örneklerindedir. Caminin diğer işçiliklerinde olduğu gibi burada da titiz bir bir çalışma göze çarpar. Bu titizlik Fâtih Sultan Mehmed, Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve kısmen Kanûnî Sultan Süleyman devri inşaatlarının diğer dönemlere göre bâriz bir farkı olarak ortaya çıkmaktadır.

Tabhâneler. Emsallerine ana kütleyle bitişik olarak daha önce ve daha sık rastlanan tabhânelerin son örneği buradadır. Sultan Selim tabhâneleri plan olarak Edir-

ne Beyazıt Camii'ndekine benzer. Vakfiyesinde "sekiz bab menâzil-i müsâfirîn" şeklinde geçmektedir. İki yanda sekili üçer eyvanlı ve dörder odalıdır. Camiye göre daha alçak tutulmuştur. Dışarıdan yanlardan birer kapıları olduğu gibi kapıların karşısına gelen eyvanlardan camiye geçilen birer kapı-pencere mevcuttur. Odaların ikişer alt ve birer üst pencereleri vardır. Üst pencereler yuvarlaktır. Her odada birer ocak bulunur. Pencere kemerleri ve yuvarlak pencereler kırmızı ve beyaz taşlarla örülmüştür. Minareler tabhânelerin avlu duvarına birleştiği köşelerde olup birer şerefelidir. Kapıları dışarıdandır. Minare kaidesi tabhâne saçağına kadar yükselir. Çokgen gövdede pabuçtan sonra ve şerefe altında kırmızı taştan birer bordür ve şerefe altında ters lâleler bulunur. Şerefe zengin mukarnaslı ve korkuluklar kafeslidir. Petekten itibaren 1937'lerde yenilediği bilinmektedir.

İmaret. Vakfiyede hem "yapı topluluğu ve inşaat" hem de "aşevi" anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bugün mevcut olmayan imaretin cami ile beraber mi veya daha sonra Mimar Sinan tarafından mı yapıldığı tam anlaşılamamaktadır. Vakfiyesinde kiler, ambar, yemekhane ve matbahtan bahsedilen imaret binası, Kulekaplı Seyyid Hasan tarafından 1815'lerde çizilen Beyazıt su yolu haritasında "L" şeklinde çatılı bir bina olarak görülmektedir. Binanın 1884 depreminde yıkıldığı rivayet edilir. 1917'de Evkaf Nezâreti buraya I. Abdülhamid adına Mimar Kemâleddin Bey'e iki katlı bir medrese yaptırmıştır. Daha sonra Dârülhilâfe medreselerinin kurulmasıyla bu bina Medresetü'l-mütehassısın olmuştur. Cumhuriyet devrinde 1924 yılında Cumhuriyet Kız Lisesi, 1950'den itibaren de Yavuzselim Kız Meslek Lisesi olarak kullanılmaktadır.

Sultan Selim Külliyesi'nin sibyan mektebi

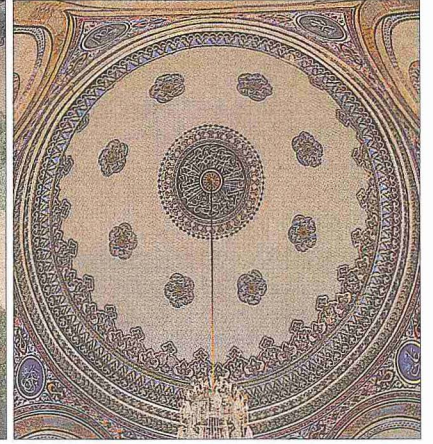
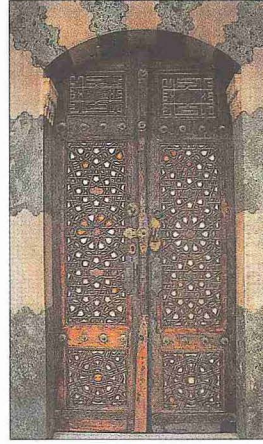

Mektep. Vakfiyesinde sıbyan mektebi olarak bahsedilen bina caminin kuzeybatısındadır. Güneybatı duvarı Çukurbostan duvarı üzerindedir. Diğer tarafından Evliya Çelebi'nin çarşı kapısı dediği dış avlu kapılarından birine bitişiktir. Kitâbesiz, tek kubbeli, önünde geniş saçaklı bir girişi bulunan, iki sıra pencere, ocaklı bir yapıdır. Bir sıra taş ve tuğla ile inşa edilmiştir. 1918'deki yangından sonra harap olan bina 1960'larda tamir edilerek kütüphane haline getirilmiştir.

Yavuz Sultan Selim Türbesi. Sultan Selim, Sirt köyünde vefatından sonra cenazesi İstanbul'a getirilmiş ve Fâtih Camii'nde Zenbilli Ali Efendi tarafından namaz kılınarak Çukurbostan yanındaki bu mevkide defnedilmiştir. Türbe kesme taştan, sekiz kenarlı, dilimli kubbeli bir yapıdır. Büyük bir ihtimalle o sırada mimar başı olan Acem Ali tarafından yapılmıştır. Türbenin her cephesinde altı üstlü ikişer pencere vardır. Bu pencerelerin etrafı derin silmelerle zenginleştirilmiş, üst pencere kemer ve bordürleri kırmızı taşla tezyin edilmiştir. Bugün çimento ile sıvalı alt pencere kemer aynalarında vaktiyle camidekilerin benzeri çini panolar olduğu tahmin edilmektedir. Türbe kapısı söve kemeri geçmeli siyah ve beyaz mermerden, ahşap kanatlar sedef ve fildişi kakmalı künde-kârîdir. Kapı üzerinde kitâbesi yoksa da iki taraftaki büyük ve muhteşem çini panolarda kitâbeler mevcuttur. Sarı rengin hâkim olduğu bu sır altı tekniğindeki çini panolarda lâcivert üstüne beyaz celî sülüs hatla türbenin Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle 929 Muharreminde (Aralık 1522), yani cami ile aynı tarihte yaptırıldığı yazılmıştır. Türbenin içinde heybetli sandukası ve muhteşem kavuğu ile sadece Yavuz Sultan Selim'in kabri vardır. Evliya Çelebi bu hali, "Sultan Selim'in kabri-i şerifinde olan mehâbet hiçbir padişah türbesinde yoktur, selîmî destarıyla güya bir ejder-i heft-ser-misâl kemingâhta âmâde yatar" diye tasvir eder. Sandukasının üzerinde vasiyeti gereğince Kemalpaşazâde'nin atının ayağından sıçrayan çamurlu kaftanı örtülmüştür. Yapı içeride yer yer eski nakışların izlerinin görüldüğü bir şekilde süslenmiştir. Ayrıca mermer bir levhada Şam'ın fethi ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin kabrinin bulunmasıyla ilgili ve yine İbnü'l-Arabî'ye atfedilen meşhur ibare vardır.

Hafsa Sultan Türbesi. Kanûnî Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan'ın yıkık türbesi Yavuz Sultan Selim'in türbesi yanındadır. Hafsa Sultan'ın 940'ta (1534) vefat ettiği ve buraya gömüldüğü bilinmektey-

Yavuz
Sultan
Selim
Türbesi'nin
künde-kârî
kapı
kanatlarıyla
kubbe içi

se de türbenin yapım tarihi belli değildir. Türbe Yavuz Sultan Selim Türbesi gibi sekiz kenarlı, kesme küfeki taşındandır ve şüphesiz kubbeli idi. Önünde bir saçaklı olduğu anlaşılmaktadır.

Şehzadeler Türbesi. Vakfiyede bahsedilen bu türbe de diğer ikisi gibi sekiz kenarlı, kesme taştan ve kubbelidir. Kitâbesi yoktur. Dört mermer sütunlu bir saçakla korunan giriş kapısının iki yanında altı köşeli çinilerden yapılmış iki çini pano bulunmaktadır. Kubbe kasnağı yuvarlak yapılarak üzerine mermerden çeşitli âyetler yazılmıştır. Her yüzde altı üstlü ikişer pencere mevcuttur. Bu pencerelerde Yavuz Sultan Selim Türbesi'nde ve camide olduğu gibi kırmızı beyaz taşlar kullanılmıştır. Türbede Kanûnî'nin Murad, Mahmud ve Abdullah ismindeki oğulları, Yavuz'un kızı ve Makbul İbrâhim Paşa'nın zevcesi Hatice Sultan, yine Yavuz'un kızı ve İskender Paşa'nın hanımı Hafsa Sultan'ın yattığı türbedeki Latin harfli bir kitâbede belirtilmiştir. Külliye'deki türbelerin sonuncusu yine kesme taştan ve sekiz köşeli olarak yapılan ve 1861'de vefat eden Sultan Abdülmecid'in ve oğullarının türbesidir.

Çifte Hamam. Yavuz Sultan Selim vakfiyesinde görülen ve bugün mevcut olmayan bu hamam, Mimar Sinan tezkiresinde ve 953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde (Vakıf nr. 2491, 1733) Koğacı Dede Mescidi yanında zikredilir. Böylece külliye'den uzakta Çukurbostan'ın öbür tarafında bugünkü kız lisesinin yakınında bulunduğu anlaşılmaktadır.

Kervansaray. Vakfiyede adı geçmeyen, yeri ve mahiyeti hakkında bir bilgiye rastlanmayan bu kervansaraya Mimar Sinan tezkirelerinde ve Evliya Çelebi'de rastlanmaktadır (*Seyahatnâme*, I, 325).

İstanbul'da Yavuz Sultan Selim adına olan iki külliye'den Yenibahçe'dekinin Mi-

mar Sinan tarafından yapıldığı bilinmektedir. Ancak Sinan'ın tezkirelerinde bir Sultan Selim Camii adının onun yaptığı eserler arasında anılması yanlış anlamaya yol açmış ve bazı yazarlar tarafından Sultan Selim Selâtin Camii'nin Sinan'ın eseri olduğu sanılmıştır. Bu yanlış görüş çok yakın tarihlerde tekrarlanmıştır (Ponsu Karahasan, "İstanbul Sultan Selim Camii Hakkında", *Sanat Tarihi Yıllığı [1964-1965]*, İstanbul 1965, s. 183-187). Böyle bir yanlışla, Kanaat Kitabevi tarafından tarihçi Ahmed Refik Altınay'a yazdırılarak 1931 yılında bastırılan kitapta kapağa basılan resimde de karşılaşılır. Sinan hakkındaki bu kitapta Sinan'ın eseri olmayan Yavuz Sultan Selim Camii'nin bir fotoğrafı basılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

VGMA, *Sultan Selim Vakfiyesi*, Kasa 182 K (sureti için bk. nr. 2136); Peçuyulu İbrâhim, *Tarih*, I, 425; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 147-148, 315, 325, 344; VII, 701-702, 705-706; IX, 547, 548; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546)*, tür.yer.; *Süleymaniye Vakfiyesi* (haz. Kemâl Edîb Kürkçüoğlu), Ankara 1962, s. 19, yazma s. 27; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri: 1009 (1600) Tarihli* (haz. Mehmet Canatar), İstanbul 2004, tür.yer.; Hezârfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-beğân fi Kavânin-i Âli Osmân* (haz. Sevim İlgürel), Ankara 1998, s. 50; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 14, 15, 125; Danişmend, *Kronoloji*, II, 45, 65, 68, 85; Ekrem Hakkı Ayverdi, *XIX. Asır İstanbul Haritası*, İstanbul 1958, Pafta C 6; Semavi Eyice, *İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi: Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler*, İstanbul 1963, s. 47; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1965, II, 129-131; Selâhattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara 1969, s. 250; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 536-542; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1980, s. 29, 30, 32; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi VI*, s. 516-547; M. Kâzım Çeçen, *Mimar Sinan ve Kırkçeşme Tesisleri*, İstanbul 1988, s. 165; a.mlf., *II. Bayezid Su Yolu Haritaları*, İstanbul 1997; Hakkı Önal, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara 1992, s. 122, 128; C. Gurliitt, *İstanbul'un Mimari Sanatı* (trc. Rezan Kızıltan), Ankara 1999, s. 78; Mübahat S.

Kütükoğlu, XX. Asra Erişen İstanbul Medresele-ri, Ankara 2000, s. 14, 56, 280; Stefanos Yeramos, *Süleymaniye* (trc. Alp Tümerekin), İstanbul 2002, s. 17, 28; Yıldırım Yavuz, "Abdülhamid I Medresesi", *DBİst.A*, I, 37; Doğan Kuban, "Sultan Selim Külliyesi", a.e.; VII, 63.

İ. AYDIN YÜKSEL

SULTAN SELİM CAMİİ ve KÜLLİYESİ

Konya'da
Kanûnî Sultan Süleyman
ve II. Selim tarafından yaptırılan
cami ve imaret.

XVI. yüzyıl ortalarından itibaren değişik tarihlerde Mevlânâ Dergâhı ile şu anda ayakta olmayan türbe hamamı arasında inşa edilmiş cami ve imaretle iki adet medrese, kütüphane ve muvakkithânenen meydana gelen binalar topluluğudur.

Kanûnî Sultan Süleyman Camii. Günümüzde Sultan Selim Camii (Selimiye Camii) olarak bilinen yapı kaynaklarda Câmî-i Cedîd, Câmî-i Şerîf-i Sultan Süleyman şeklinde kaydedilmiş, daha sonra bitişliğinde II. Selim'in inşa ettirdiği imarettten dolayı II. Selim'e mal edilmiştir. Mevlânâ Dergâhı'nın batısında yer alan caminin inşa tarihi ve bânisi hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Araştırmacılar bâni olarak II. Selim'i göstermekteyse de Kanûnî devrine ait belgelerden caminin bu padişah tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Mimarına dair herhangi bir kayda rastlanmayan eser bazı araştırmacılarca Mimar Sinan'a isnat edilmektedir. Hammer, caminin Ayasofya, Şahabeddin Uzluk ise eski Fâtihi Camii örnek alınarak inşa edildiği görüşündedir. Sinan'ın Gözleve'de yaptığı

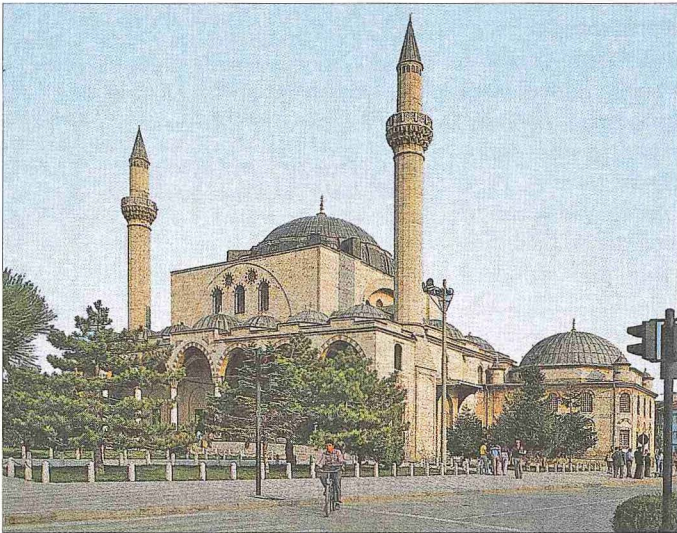
camide küçük ölçüde tekrarlanan eski Fâtihi Camii planı burada daha büyük ölçüde uygulanmıştır. Klasik Osmanlı cami mimarisi şemasının Konya'daki en önemli örneği olan Selimiye Camii merkezî kubbeli bir plan şemasına sahiptir. Kareye yakın dikdörtgen harimi ve kuzeyindeki son cemaat revakları, bunların uçlarında yükselen iki minaresi ile dikkati çeker. Harim mihrap tarafına yakın haçvari planlı iki kalın ayakla, aynı eksende iki sütunçe ve kuzey duvarına bitişik daha kalın ayakların taşıdığı ortada merkezî bir kubbe ile kapatılmış, kible tarafına da bir yarım kubbe eklenmiştir. Doğu ve batı yanları üçer küçük kubbe ile örtülüdür. Merkezî kubbe yaklaşık 12 m. çapında, öndeki kubbe bunun yarısı kadardır. Yandaki eş büyüklükte üçer kubbenin büyüklüğü ise merkezî kubbenin yarı çapı ölçüsündedir. Arkadaki kuzey duvarına bağlanan kalın taşıntılar birer payanda görevini üstlenmiştir. Payandalarla yan duvarlar arasında kalan köşe boşlukları tonozla örtülmüştür. Bunların hemen önündeki küçük kubbeler açılan yanlardaki küçük, kuzeydeki daha büyük olmak üzere üç kapısı bulunmaktadır. Kuzeydek taçkapıda zengin bir mermer işçiliği göze çarpar. Özellikle kavsaradaki mukarnas dolgular çok uyumludur.

Mihrap ve minber temiz ve beyaz mermerden olup mihrap nişi köşelidir. Cephesi mukarnas dolgulu bordürlerle çerçevlenmiş, köşeliklere birer kabara konmuştur. Kavsaradaki zengin mukarnaslar tepede bitkisel bir taçla tamamlanır. Minberin kaidesindeki dilimli kemercikler, sivri kemerli geçit ve üstteki köşk ve külâhta, aynalık ve korkuluklarda ince ve kaliteli bir işçilik göze çarpar. Aynı şekilde kub-

belerin iç kısımları da sıva üzerine renkli boyalarla kalem işi olarak tezayin edilmiştir. Osmanlı döneminin motiflerini taşıyan süslemeler sonraları büyük ölçüde yenilenmiş, bu arada minberin külâh kısmı da Mevlânâ Türbesi'ne benzer şekilde değiştirilmiş olmalıdır. Son cemaat yeri yedi kubbe ile örtülüdür. Kubbeleri taşıyan mermer sütunların başlıkları mukarnaslıdır. Kubbelerin iç yüzeyi de kalem işi olarak tezayin edilmiştir. Revakin doğu ve batı tarafları sağır duvarlarla sınırlıdır. Minareler tek şerefeli olup şerefelerin çıkmaları mukarnaslı, korkuluğu mermer şebekelidir.

Caminin duvarları ve minaresi kesme taşlarla kaplanmış, son cemaat yerinin kemerleriyle diğer bazı bölümlerinde renkli taş kullanılmıştır. Sâkıb Dede, I. Bostan Çelebi'nin (ö. 1040/1630) postnişinliği sırasında caminin büyük kubbesinin tamamen çöktüğünü yazmaktadır. Ancak belirlenen ilk tamir keşfi 14 Şevval 1101 (21 Temmuz 1690) tarihlidir. XX. yüzyıl başlarına kadar yaklaşık on büyük onarım geçiren ve âdeta yeniden inşa edilen caminin Kanûnî Sultan Süleyman ve II. Selim tarafından tahsis edilmiş vakfı yoktur. Cami görevlileri ücretlerini Sultan Selim İmaret-i ve Celâliye vakıflarından alıyorlardı. 1035'te (1625) bir emr-i şerifle Konya'da "Ermeni perakendesini"nden 154 neferin cizyesi Mevlânâ Dergâhı ile Sultan Süleyman Han Camii görevlilerine tahsis edilmiştir. Ayrıca birçok hayır sever camide görev yapacak olan müderris, dersiâm, imam, hatip gibi görevlilerin ücretlerinin karşılanması için vakıflar kurmuştur.

Sultan Selim İmaret-i. Caminin kuzeyinde yer alan imaret belgelerinde İmâret-i Cedîd, Tabhâne, Tabhâne Hanı, Kurşunlu Han, Kervansaray, Sultan Selim İmaret-i olarak geçmektedir. İnşa tarihine dair farklı görüşler ileri sürülmüştür. Kanûnî Sultan Süleyman'ın 5 Rebûlevvel 971 (23 Ekim 1563) tarihli hükmüyle Şehzade (II.) Selim'in Konya'da yaptırdığı imarette yemek çıkarılması için Silifke kazasında bulunan birçok köy, mezraa ve tarlanın geliri tahsis edilmiştir. Bu belgeden ve vakfiyesindeki bilgilerden imaretin II. Selim tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır. Karapınar'da Sultan Selim İmaret-i'yle birlikte 1560-1562 yılları arasında yapıldığına bakılırsa Karapınar İmaret-i'nin mimarı Halepli Cemâleddin buranın da mimarı olmalıdır. Vakfiyesine göre imaret mutfak, tabhâne, kiler, buğday ambarı, odunluk, fırın, ahırdan oluşuyor, ayrıca tamir keşiflerindeki bilgilere göre bir şadırvanla iki çeşme bulunuyordu. Mutfağı kurşunla kaplı

Sultan Selim
Camii
ve Kütüphanesi –
Konya